

Juletræsfesterne på Hæsum skole

I den tid, da hver lille landsby havde sin skole, var denne det kulturelle centrum for landsbyen. I Øster Hornum kommune var der således, udover i Øster Hornum, skoler i Volstrup, Hæsum, Guldbæk og Godthåb. Ved de fleste skoler var der kun én lærer. Læreren og hans kone var de naturlige organisatorer af mange af de kulturelle tiltag, der blev arrangeret i landsbyerne. I skolerne blev børnene undervist, her var der aftenskole, her blev der holdt møder - og hver jul holdtes en juletræsfest for alle i landsbyen.

Fra Hæsum skole er der, mere eller mindre tilfældigt, bevaret flere fortællinger om, hvordan juletræsfesterne gik for sig. Tilbage i vinteren 1915/16 var Anders Stokkilde fra Sørup vikar på Hæsum skole. Han var en ivrig amatør fotograf og har taget billeder af blandt andet børnene forsamlet til juletræsfest, her er nogen af hans billeder:

Forsamlet til juletræsfest 1915

Fra skolestuen 1916

Hæsumbørnene forår 1915

Børn har nok altid lavet snemænd

Juletræsfesten i slutningen af 1920'erne

Skrevet ca. 1988 af Alfred I. Gregersen, født og opvokset i Hæsum, siden flyttet til Toronto, Canada.

Et af højdepunkterne af juletiden var juletræsfesten i skolen. Skolen var lukket for to ugers ferie indtil efter Hellig tre Kongers dag, og i disse dage var der mange besøg og gilder hos familie og naboer. På et tidspunkt i de dage blev det eneste klasserum i skolen ryddet for borde og bænke og hvad der ellers var i brug på skoledage. Det største juletræ på egnen blev placeret i midten af rummet, hvor det blev dekoreret af mange ivrige hjælpere. Det kunne blive sagt, at det var et "Hjem og skole"-foretagende, men det lignede intet som jeg har set i en masse læreanstalter nogen steder ellers.

Der var ikke nogen "Hjem og skole"-forening som sådan. Det var ikke nødvendigt. Skolen var virkelig en del af samfundet omkring den, og det behøvede ingen understregning. Læreren var et medlem af det samfund; et vigtigt medlem endda, med en vis respekt for hans uddannelse, mere end for hans velstand, hvilket ellers var den almindeligt anvendte målestok for social anseelse deromkring.

Skolen tilhørte egnens beboere på en mere personlig måde, end det normalt var tilfældet i en større kommune. Læreren, Peter Greve, boede i en nogenlunde rummelig lejlighed i den ene halvdel af skolen og skolens julefest var også set som lærerens julegilde. Forfriskninger var serveret, på skift, i hans private hjem. Fru Greve ville tage ansvaret for arrangementerne for forfriskningerne med assistance fra nabokonerne, og hun ville tage del i alle forberedelserne og tilskynde hendes del af de gode sager. Nabokonerne ville bringe deres andel, som ville bestå af sådanne ting som lagkager, småkager og andet bagværk. De prøvede hårdt på at overgå hinanden, meget til fornøjelse for gæsterne senere

hen, når der blev smagt på varerne. Det var ikke et spisegilde, det var et solidt dansk kaffegilde.

Det var skikken dengang, når folk blev indbudt til kaffegilde, at der blev serveret syv slags bagværk, hvilket ville inkludere et par store lagkager. Det var før nogen var begyndt at tælle kalorier. Der var ingen som havde hørt om kalorier, og endnu mindre set en. Værtinden ville blive stødt, hvis man ikke prøvede alle kagerne, mindst én gang. Dette gilde var ingen undtagelse i den skik. Børnene fik serveret chokolade, og den var skoldende hed, som hylene fra de, som ikke var forsigtige, lod forstå. Det var rigtig chokolade, lavet af klumper af kagechokolade og sødet. Det hele var temmelig sødt, og det fleste af børnene skyllede det ned med en god, stærk kop kaffe til sidst. Der var endnu ingen, som havde fået idéen, at kaffe ikke var godt for børn, og børnene var i de fleste tilfælde vant til at drikke kaffe så snart de var vænnet fra.

Gildet var for hele egnen, både børn og voksne, og alle havde kendt hinanden i årevis. De var alle landmænd på nær som Hr. Greve, og han var landmandssøn. Han var blevet lærer delvis fordi han havde et dårligt ben, som vilde have hindret ham i at arbejde ved landbruget. Både mænd og koner havde nok tilfælles at tale om – hver for sig, som skikken bød. Politik blev også diskuteret, men der var ingen uenighed om det. De var alle gode Venstremænd. Den første del af festligheden bestod i at vi stillede op i rundkredse omkring træet og tog hinanden i hænderne ligesom i hjemmene juleaften, og så sang vi julesalmer og julesange, medens vi vandrede rundt om det store træ. Greve akkompagnerede sangen på violin. Han var ikke meget af en violinist, men han spillede på violin alligevel. Af en eller anden grund var violinspil et forlangende for at blive lærer i de dage. Til hans kredit må jeg sige at han (bortset fra det) var en god lærer.

Én af deltagerne i festen ville tage ansvaret som brandmand og ville stå klar med en spand vand og en våd kost, fordi det var et stort træ med masser af papirdekorationer og levende lys i dusinvis. De fleste af børnene ville have fundet festen mindre succesfuld, hvis der ikke havde været i det mindste én lille ildebrand i træet, og de var sjældent skuffede i den retning. Hjælpen var altid nær og med lidt helt modig indsats endte alt vel.

Der var ingen julegaver som sådan under træet, men hver af børnene fik en lille pose med appelsiner, figner og godter. De blev omgående givet videre til mødrene varetægt efter en hurtig undersøgelse. Der var for meget andet undervejs, så godterne kunne vente. Appelsinerne var gerne så sure som citroner, men en appelsin var en appelsin og det var ikke hverdagsmad for os dengang.

Når sangen endte, blev træet plyndret for dets dekorationer, og det blev så uden yderligere ceremoni hevet udenfor, så de andre festiviteter kunne begynde. Nu var det tid for sanglege. Sanglege bliver sandsynligvis ikke praktiseret mere. De er vel gået i glemmebogen som så mange andre gamle skikke, men her er én, som jeg husker endnu:

Tyv, ja, tyv, det skal du være
for du stjal min lille ven.
Men jeg har et håb tilbage,
at jeg får mig én igen.
Én med sukkermund,
Én med (jeg har glemt hvad),

én med kærlighed,
ham vil jeg ha'.
Jeg tror du går og sover
og ikke passer på, min ven,
jeg tror du går og sover
og passer ej på mig.
Ak, nej, ak, nej, jeg sover ej,
ak, nej, ak, nej, jeg sover ej.
Jeg sover ej, men våger
og tænker kun på dig.

Deltagerne var stillet op i to rundkredse, som vandrede rundt i modsat retning. Ved den sidste strofe standse- de rundkredsene og så skiftede vi partnere med hvem, vi nu stod overfor, og så begyndte vi forfra, indtil vi havde fået nok af det. Efter at børnene havde haft deres tur på gulvet, tog de voksne over og viste deres fær- digheder som dansere. Det var et syn at se disse store, tunge farmere og deres lige så tunge koner svinge sig i valse, polkaer og rhinlændere til tonerne leverede af de lokale spillemænd. De var virkelig graciøse i deres bevægelser, især når man tog i betragtning, at for de fleste var det sandsynligvis den eneste gang om året, at de havde en lejlighed til at svinge sig.

Vore forældre dansede ikke. Jeg tror egentlig ikke, at de havde noget imod dans, men de dansede altså ikke. Far kunne sommetider blive snakket ind til at spille på harmonika, og Anders Nielsen spillede på violin, og det var nok til at få dansen i gang. Valsene og polkaerne var efter min mening meget elegantere end den mo- derne dans, som var så småt begyndt at komme frem, som for eksempel foxtrot. Jeg vidste det ikke dengang, men "fox" er engelsk for "ræv" og "trot" betyder "trav", så direkte oversat betyder foxtrot rævetrav, og det lignede den dans temmelig vel.

Far ville sommetider give et par numre på harmonikaen derhjemme, og Christian var også en god harmoni- kaspiller, men det ville have været umuligt at få ham til at spille til festen. Far ville gå omkring og brumme melodier, når han arbejdede, og jeg kan stadig huske de melodier. Senere fandt jeg ud af, at nogle af de me- lodier var faktisk klassisk musik, men det tror jeg heller ikke, at han vidste. Han havde muligvis hørt dem ved koncerter af militærmusikken, da han var soldat i 1894.

De voksne og børnene ville skiftes til at være på gulvet med pauser ind imellem for forfriskninger i lærerbo- ligen, og det ville stå på til omkring halv elleve eller elleve, når så forældrene besluttede, at det var tid at gå hjem. Festen ville fortsætte til midnat eller senere for de unge, som nu var ankommet efter at aftenarbejdet på gårdene var overstået. Skolens juletræsfest var noget vi alle så frem til.

Juletræsfesten i slutningen af 1930'erne

Elly Greve, datter af lærer Peter Greve, har i sine erindringer bl.a. skrevet

Der var nogle lejligheder, hvor der stilledes særlige krav til mor som lærerkone på landet. Jeg vil fortælle en årligt tilbagevendende: Skolens juletræ.

"Jeg glædede mig ikke til jul dengang", sagde mor engang, efter at far var blevet pensioneret. Det mærkede vi børn nu ikke, vi havde nogle dejlige juleaftener, hvor alle var glade, og vi glædede os som alle andre i skoledistriktet til "skolens juletræ", der var årets fest. Sidste skoledag før jul havde vi slet ikke bøger med i skole. Hele dagen gik med at lave pynt til det store juletræ; når der var nok, hjalp vi far med at stable alle skolepultene sammen i opholdsstuen, og til sidst bar vi det store træ, som Søren Qvist altid leverede fra sin hedeplantage, ind i den tomme skolestue. Dagen efter stillede han og tre andre gårdmænd og hjalp far med at sætte det på fod og pynte det, og mor gav kaffe og snitter i "privaten". Det var til at overse, og jeg tror, at også mor syntes, det var en hyggelig dag. Men 2. juledag begyndte det store arbejde med juletræsfesten. Det var en selvfølge, at alle i skoledistriktet var velkomne, enten der var skolesøgende børn eller ej, og de kom næsten alle sammen fra to - tre år til firs. Det betød, at der skulle skaffes plads, borde, service, servering o.s.v. til ca. hundrede mennesker.

Anden juledag lavede vi godteposer. I hver pose skulle der en god portion pebernødder, som mor havde bagt, en appelsin, et æble og et par stykker konfekt. Tredje juledag blev stuerne med naboers hjælp næsten ryddet og møblerne stuvet sammen i sove- og børneværelse. For os børn var det mægtig sjovt at skulle kravle gennem, under og over dyngene af møbler for at komme i seng, men jeg kan godt forstå, at mor ikke fandt det særlig morsomt. Mens mændene ordnede dette foretagende og stillede borde og bænke op og lagde bordpapir på, begyndte gårdmandskoner og deres tjenestepiger at komme med

kurve og baljer med service, og mor talte alt op – en kæmpestor gryde til chokoladen og et par af gårdenes vældige madam blå kaffekander, spande med mælk, en med piskefløde plus fade til at piske den i - med hånden, det tog lang tid og mange kræfter, stabler af lagkagebunde, æg, kurve med boller, smør, plader med kaffekringle, skærekager af mange slags, dåser med småkager; set med barnets øjne utrolige mængder. Der kom nu også alt for meget, da mange ønskede at give deres skærv. Borde blev dækket, creme lavet og lagkager lagt sammen, fløde pisket, lagkager pyntet o.s.v. Det vrimlede med folk, men det er nok ikke rigtigt, for selvom mor fik hjælp af nabo-koner og -piger, var det begrænset, hvor mange de har kunnet være i de forholdsvist små rum. Mor var primus motor og ledede slagets gang lige til midnat.

Efter at store og små havde danset om juletræet i skolestuen og derefter plyndret det, blev det båret ud, og når far begyndte at lede sanglege, gik de første, især voksne, ind til bordene til chokolade og kaffe. Hele aftenen igennem kom der så nye hold til, mor nåede højst at være med i festlighederne i skolestuen til aller sidst, hvor gårdmand Anders Nielsen greb violinen og gårdmandskone Martine Kjeldsen harmonikaen og spillede op til rheinlænderpolka, vals o.s.v.

Næste dag var der så masser af oprydningsarbejde og opvask. Mor kontrollerede nøje at service m.m. var vasket pænt af og blev fordelt rigtigt til de hjem, det kom fra, og så kom rengøringen. Hele spande af sand og grus blev fejet sammen i alle de rum, der havde været i brug. Der var ikke direkte adgang fra skolestuen til lejligheden, så festaftenen igennem havde voksne og børn passeret legepladsen (skolegården), der hverken havde asfalt eller fliser. 4. og 5. juledag sled mor til sent med at få støv og snavsede fingre vasket af og gulvene skuret, så de var tørre nok til at blive ferniseret 5. juledag om aftenen. Disse dage blev vi børn sendt af sted med kurve fulde af tiloversbleven kage til børnerige familier og andre, der kunne få det spist. Endelig var hjemmet i orden igen nytårsaftensdag, og vi holdt en meget stille og beskedent nytårsaften. Anden nytårsdag gik mor så i gang med at gøre rent i skolen og skure og fernisere gulvene der; de skulle ferniseres to gange, så det blev næsten helligtrekongersdag, før hun var færdig. Når jeg ser tilbage, kan jeg godt forstå, at mor ikke rigtig glædede sig til jul, og jeg ved ikke engang, om hun nogen sinde blev klar over, at de mange børn, der i årenes løb oplevede disse juletræsfester, mindes dem som noget fantastisk dejligt. Noget de fortæller deres børnebørn og oldebørn om, ja, sågar skriver artikler om.

En anden stor årligt tilbagevendende begivenhed var eksamen. Det var en festdag, hvor eleverne mødte op i deres ”stiveste puds”. Der var deltagelse af skolekommissionen og pastor Kiilerich som ”toppen af kranseka-gen”. Mor og ”privaten” var i høj grad involveret, da eksamenskommissionen jo skulle beværtet med både formiddagskaffe, middagsmad og eftermiddagskaffe. Der stilledes store krav til det at være lærerkone på landet dengang.

Juletræsfesten i 1940'erne

Skrevet 1981 af Aage Winter

Årets største begivenhed på skolen var ubestridt juletræsfesten. Begivenheden indledtes med afhentning af juletræ. Man arrangerede en fælles ekspedition til Hovheden med nabo skolen i Guldbæk, hvor Jens Marks far også var enelærer. Under afhentningen udkæmpedes altid kampe i gran- og fyrrekogler mellem drengene

fra de to skoler. En sociolog vil vel kunne gøre rede for, hvorfor en sådan strid var uundgåelig. I dagene op under jul anvendte vi så en del skoletimer på at lave julestads til træet og til at hænge op i skolestuen. Festen var altid henlagt til fjerde-femte juledag klokken seks om aftenen, idet man i alle de mange landbohjem afsluttede staldarbejdet og nætteren (aftensmaden) tidligt. Festen indledtes med, at man gik rundt om det med godter fyldte juletræ og sang julesalmer. Ind imellem læste Jens juleevangeliet. Man sluttede af med: Nu har vi jul igen... og Nu skal træet vises, siden skal det spises... Vi nøjedes nu ikke med at spise træet, vi plyndrede det, spiste godterne og behængte os selv med træets udsmykning. De store drenge væltede træet og bar det ud, således at der blev plads til de efterfølgende sanglege. Først fik hvert barn dog en julegodtepose med pebernødder, appelsiner, figner, dadler, konfekt og småkager. Sanglegene begyndte med de letteste, således at de mindste kunne være med. Traditionelt startede man med: Tornerose var et vakkert barn... Under spænding og generthed fandt Jens frem til en passende Tornerose og en passende kongesøn. Tornerose blev gentaget nogle gange. Senere kom alle de mange sanglege på række og geled: Tyv, ja tyv skal du være, for du stjal min lille ven... Napoleon var en tapper kriger... Skære skære havre... Der stod en jente... Syv raske flickor... Syv raske piger i en ring... Lotte gik... Først den ene vej og så den anden vej... Bro bro brille... etc. Jeg fik efterhånden en funktion som spillemand ved disse juletræsfester. Dette kom sig af, at der var nedarvet en smule musikalitet i mig. Både min far og hans brødre kunne spille. Min oldefar på fædre side var da også spillemand, samtidig med, at han også var jordemodermænd i Ellishøj. Han spillede til fest og han spillede til sorg, men hans kone havde nok de bedste indtægter. Da jeg var syv år, gav min far mig min første enrækkede harmonika med to basser og forskellige toner ud og ind. Den første melodi jeg lærte at spille var: Dejlig er den himmelblå... Senere fulgte andre julesalmer og efterhånden alle de melodier, jeg kendte. Denne første lille harmonika blev hurtigt trukket itu. Så fik jeg fat i en noget større harmonika, torækket med otte basser. På den spillede jeg til en hel del juletræsfester. Efter de egentlige sanglege, når de mindste blev bragt til ro, gav jeg den med den toppede høne, skottish, hopsa, vals, tango og foxtrot. Hertil dansede de danselystne yngre voksne også med. Da jeg var tretten år udskiftede jeg min torækkede harmonika med en to og en halv række Hohner klubharmonika, en sådan har jeg stadig og jeg fortsætter spilleriet. Jeg blev inspireret af vores ko-kontrolassistent, som havde en sådan Hohner klubharmonika. Han havde købt den på postordre hos Hohner i København.

Min far var bekymret for, at vi skulle gøre det samme, han havde en indgroet mistillid til postordre og København. Undervejs fik jeg også en violin, som Jens lærer købte til mig. Jeg og en skolekammerat Henrik, skulle have undervisning hos lærer Jens. Det var efter folks normer i miljøet finere at spille violin end harmonika. Violin var fuldt ud på niveau med klaver. Til den første spilletime stillede jeg op og spillede viser, som jeg på et par dage havde lært mig selv. Undervisningen var noget tør og kedelig og den standsede en dag, da jeg slog et vindue ud i skolestuen med nodestativet.

Under juletræsfesterne kom alle voksne med børnene på tur op til lærer Jens og Asta i deres private lejlighed, til kaffe, madder og kage samt småkager. Så juletræsfesten fungerede som lærerparrets årlige kaffegilde. Til dækning af udgifterne i forbindelse med juletræsfesten betalte hver familie en daler, senere steg det til en femmer. I visse hjem var pengene så små, at de mere velsituerede skillingede sammen for at betale for de fattigste. Det kunne, om jeg så må sige, godt være lidt pinligt.